

Verlag bijeenkomst CoP-ESD: "Ecosysteemdiensten en de diepe ondergrond"

28 oktober 2014

Verlag door: Petra Bakker, Jaap Tuinstra en Jos Brils

Inleiding

De CoP-ESD van 28 oktober 2014 vond plaats bij het RIVM en had als thema: Ecosysteemdiensten en de diepe ondergrond. Centraal stond de vraag wat de CoP-ESD leden adviseren aan de makers van de Structuurvisie Ondergrond (STRONG) met betrekking tot het meenemen van ecosysteemdiensten in de Structuurvisie. Wat speelt er bij ecosysteemdiensten en de diepe ondergrond? Hoe houd je rekening met ecosysteemdiensten en wat hebben ecosysteemdiensten te bieden? Hoe neem je dit mee bij afwegingen van ruimtelijke keuzes in de ondergrond?

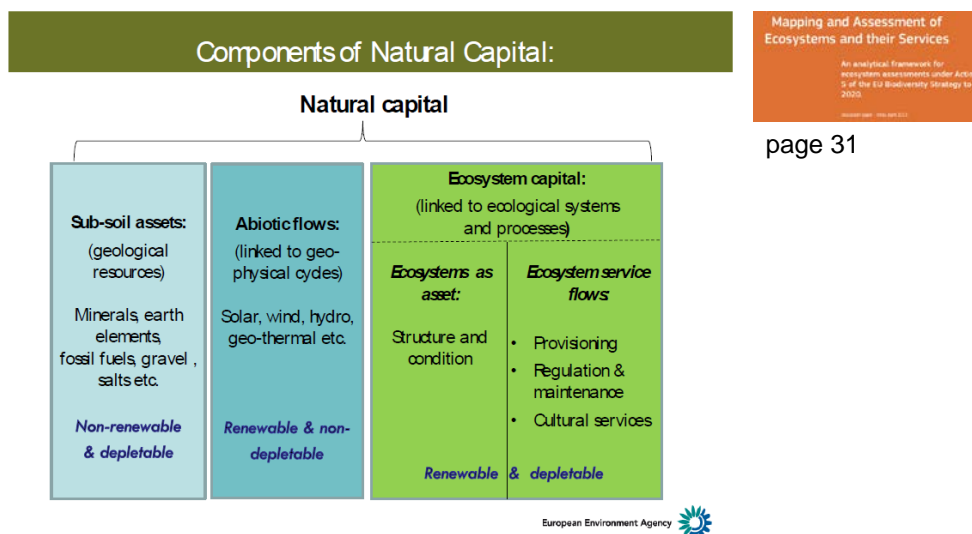
Programma

Het programma zag er als volgt uit:

- 13.00 – 13.15 Inloop met koffie, thee
- 13.15 – 13.30 Introductie (Ton Breure, RIVM)
- 13.30 – 14.00 De diepe ondergrond in ons dagelijks leven: een kijkje achter de schermen (Serge van Gessel, TNO)
- 14.00 – 14.30 Afwegingssystematiek structuurvisie ondergrond (STRONG) (Douwe Jonkers, Ministerie van IenM)
- 14.30 – 14.45 Pauze
- 14.45 – 15.15 Ecosysteemdiensten bottom up: kansen en risico's voor decentrale overheden (Jos Mol, gemeenste Enschede)
- 15.15 – 16.00 CoP adviseert STRONG (discussie o.l.v. Ton Breure en Jaap Tuinstra)
- 16.00 – 16.30 Rondje CoP: ervaringen delen, mededelingen, wie organiseert de volgende CoP?
- 16.30 – 17.00 Borrel

Presentaties

[Ton Breure \(RIVM\)](#) gaat in zijn introductie in op het begrip ecosysteemdiensten en het meeromvattende begrip natuurlijk kapitaal (zie figuur). Ook schetste hij de stand van zaken van het project DANK (Digitale Atlas Natuurlijk Kapitaal). Eind januari 2015 zal de eerste online versie naar verwachting beschikbaar zijn.

page 31

Verder refereert hij naar de “Uitvoeringsagenda Natuurlijk Kapitaal: behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit¹”

[Serge van Gessel \(TNO\)](#) nam de deelnemers mee naar de ecosysteemdiensten die de (diepe) ondergrond biedt. Levering van gas, olie, zout. Maar ook het bieden van ruimte voor opslag. Kwaliteit en eigenschappen van de ondergrond zijn de beperkende factoren, waardoor er al snel sprake is van schaarste. Ook de negatieve gevolgen van het benutten van ecosysteemdiensten van de diepe ondergrond kwamen aan bod. Een markant statement in zijn presentatie: “De bodem in Groningen is van nature seismisch inactief”.

[Douwe Jonkers \(I&M\)](#) gaat in op de Structuurvisie ondergrond en de bijbehorende afwegingssystematiek. Het is zoeken naar de balans tussen ‘beschermen’ en ‘benutten’. Hoe bestem je functies op de juiste plek, moet er ruimte gereserveerd worden en hoe ga je om met alle verschillende belangen. Hij refereert naar de “Structuurvisie Infrastructuur en Ruimte²”, de “Beleidsnota Drinkwater³” en naar het “Deltaprogramma zoetwater⁴”. Uiteindelijk is het geen technische ‘ja of nee’ uitkomst, maar is er ook een politieke, maatschappelijke dimensie die de uitkomsten van de afwegingen bepaalt. Vanuit het natuurlijk systeem geredeneerd is meebewegen met de natuur efficiënter dan naar je hand zetten. Dus dit is één van de uitgangspunten. “Adaptief programmeren” en “van 2, naar 3 naar 4D Ruimtelijke Ordening” zijn de nieuwe credo’s. Een belangrijke vraag vanuit het Rijk is of nationale reserveringen van ruimte in de ondergrond nodig zijn. De intentie is om zoveel mogelijk gebruiksopties van de ondergrond open te houden en zo weinig mogelijk te sturen. Waar mogelijk worden functies gecombineerd. Douwe benoemde ruimte als een ecosysteemdienst.

[Jos Mol \(Enschede\)](#) maakt aan de hand van een concrete case – zoutcavernes in Twente – duidelijk welke impact het benutten van ecosysteemdiensten van de ondergrond in de (gemeentelijke) praktijk heeft. Enschede heeft te maken met veel ondiepe zoutcavernes. Momenteel wordt gekeken naar de mogelijkheden van gasolie opslag. Daarnaast zijn er een aantal instabiele zoutcavernes, die in de toekomst mogelijk gestabiliseerd moeten worden. Voor een gemeente is het erg moeilijk om goede afwegingen te maken. Gebrek aan specialistische kennis speelt hierbij een rol (kennis zit vooral bij de vergunninghouder), maar ook de maatschappelijke en politieke belangen zijn van invloed. En niet te vergeten de invloed van pers en media. Communicatie is een sleutel kwestie! Enkele credo’s/uitspraken uit zijn presentatie (in willekeurige volgorde); “meervoudige business case” (kwam heel vaak terug), “laat belangen met elkaar in gesprek komen”, “je moet vanuit het natuurlijke systeem de zaak aanvlagen”, “het watersysteem is leidend”, “er is een decentrale informatie achterstand bij gemeentes”, “kennisdeling ondergrond is noodzakelijk, zeker tussen de overheden”, “bedenk dat een burgemeester primair denkt: wat voor bestuurlijk/veiligheid risico loop ik”, “zoek naar slimme functiecombinaties”.

Discussie en advies STRONG

De discussie richtte zich op een aantal onderwerpen die in de verschillende presentaties naar voren kwamen.

Verdeling van kosten en baten

Een terugkerende notie is dat het concept ecosysteemdiensten ook gebruikt kan worden om de verdeling van kosten en baten inzichtelijker te maken. Veel baten zijn gratis voor de gebruikers, terwijl de kosten (en andere lasten) bij een andere partijen komen te liggen. Het is belangrijk dat in het afwegingsproces van STRONG deze kosten en baten voor de partijen in beeld zijn en in

¹ Zie: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2013/06/22/kamerbrief-over-uitvoeringsagenda-natuurlijk-kapitaal.html>

² Zie: <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/ruimtelijke-ordening-en-gebiedsontwikkeling/vraag-en-antwoord/wat-is-de-structuurvisie-infrastructuur-en-ruimte-svir.html>

³ Zie: <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/notas/2014/04/25/beleidsnota-drinkwater.html>

⁴ Zie: <https://deltaprogramma.pleio.nl/groups/profile/69899/zoetwater-openbaar>

balans worden gebracht. Particuliere winningen in relatie tot grondwaterverontreiniging werd als voorbeeld genoemd van onbalans in de verdeling van lasten. De aandacht gaat eenzijdig uit naar de bescherming van drinkwaterbronnen van drinkwaterbedrijven tegen verontreinigingen. Particuliere winningen zijn hiertegen echter onbeschermd.

De afwegingssystematiek

De afweging is een proces. Keuzes moeten gemaakt worden in samenspraak met de verschillende belanghebbenden. Nog geen garantie dat functies op de juiste plek bestemd worden, omdat ook maatschappelijke, economische en politieke belangen mee wegen. Door ecosysteemdiensten expliciet onderdeel te maken van de afwegingssystematiek wordt in ieder geval wel duidelijk waarom de ene locatie beter geschikt is dan een andere en wat de consequenties voor andere functies en voor de toekomst (kunnen) zijn. Aandachtspunt is dat in ieder geval duidelijk moet zijn wie de baten heeft en wie de lasten en hoe hier vervolgens mee om wordt gegaan. De afwegingssystematiek zorgt daarmee voor een transparantere afweging en biedt een verhaal aan bestuurders: hoe is tot een keuze gekomen en wat zijn de positieve en negatieve consequenties, ook op de lange termijn. Opgemerkt werd dat particuliere winningen extra aandacht van het beleid zouden moeten hebben.

Kennis in relatie tot afwegingen en vergunningen

Geconstateerd is dat gebrek aan kennis een moeilijkheid vormt bij het maken van goede afwegingen. De specialistische kennis met betrekking tot het benutten van de zoutcavernes voor gasolieopslag is vooral aanwezig bij de vergunningaanvrager/-houder en niet bij gemeente en provincie. De overheid komt hiermee in een afhankelijke positie van het bedrijfsleven. Onzekerheid is tot op zekere hoogte ook gegeven waarmee omgegaan moet worden. Adaptief beheer (leren-door-doen), monitoring en 'hand aan de kraan' zijn daarom belangrijke benaderingen die als tips vanuit de CoP-ESD worden meegegeven aan Enschede en aan STRONG. Omgaan met onzekerheid omvat ook tussentijdse evaluaties en mogelijke herziening van een vergunning, afspraken over het omgaan met onverwachte gebeurtenissen en afspraken over de eindfase van een gebruik. Het omgaan met de afhankelijkheid van kennis van het bedrijfsleven bij vergunningverlening is een aandachtspunt voor STRONG. Een kennisprogramma maakt overigens al wel onderdeel uit van STRONG.

Rondje COP

- Jaap Tuinstra, TCB: de TCB heeft een boekje uitgegeven over [onverwachte gebeurtenissen in de bodem](#)⁵. Het is opgesteld door Witteveen+Bos en Deltares. Het geeft in aanvulling op de presentatie van Serge een beeld van de gevolgen die ingrepen in de ondergrond kunnen hebben.
- Ton Breure, RIVM: eerste versie van DANK is eind januari online
- Petra Bakker, RWS/B+: SKB stopt per 1 januari en de CoP-ESD wordt (waarschijnlijk) ondergebracht bij RWS Leefomgeving. Er wordt gekeken naar de mogelijkheden om nauwer samen te werken met de CoP Eco-engineering van Rijkswaterstaat (welke raakvlakken, versterkingsmogelijkheden zijn er). Hiervoor wordt begin december een bijeenkomst met een aantal RWS-ers en CoP-ESD leden georganiseerd. Maar zoals ook Jos Brils van Deltares benadrukt: deze CoP is van de leden en doorgang is vooral afhankelijk van de interesses van de leden en de bereidwilligheid om thema's aan te dragen en bijeenkomsten te (mede) organiseren!

Volgende keer?

- Roelof Westerhof en Erwin van Liempd bieden aan de eerst volgende bijeenkomst (1^e helft 2015) voor te willen bereiden over het **communiceren over ecosysteemdiensten**. Hoe maak je de boodschap duidelijk, welke 'taal' gebruik je? Wat kan DANK hierin betekenen (beeldmateriaal) Wat kunnen we bijv. met social marketing? Enz.

⁵ Zie:

<http://www.tcbodem.nl/files/tcb%20r232014%20onverwachte%20gebeurtenis%20in%20de%20bodem.pdf>

Vanuit STRONG is hier veel interesse in, maar ook adviseurs en ambtenaren die het concept en de meerwaarde onder de aandacht willen brengen bij burgers en bestuurders hebben hier behoefte aan.

- Andere genoemde onderwerpen voor toekomstige bijeenkomsten zijn:
 - Financieringsmodellen en voorbeelden van businesscases mbt ecosysteemdiensten met koppeling naar DANK in praktijk (Anton Roeloffzen, DCMR)
 - Behoefte aan een guidance voor toepassing van het concept Ecosysteemdiensten in de praktijk (Jos Brils)

Deelnemers CoP ESD dd 28 oktober 2014

Voornaam	Achternaam	Organisatie
Anton	Roeloffzen	DCMR Milieudienst Rijnmond
Coert	Fossen	Royal HaskoningDHV
Karen	Huijsmans	Grontmij
Petra	Bakker	RWS Leefomgeving/Bodem+
Ton	de Nijs	RIVM
Jos	Brils	Deltares
Clemens	Kester	prov Zuid-Holland
Erwin	van Liempd	Geofox-Lexmond
Karel	Vieler	RIVM/UU
Michiel	Rutgers	rivm
Jos	Mol	Gemeente Enschede
Jaap	Tuinstra	Technische commissie bodem
Marcel	Schaft	Gemeente Zaanstad
Douwe	Jonkers	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Serge	Van Gessel	TNO
Ton	Breure	RIVM
Roelof	Westerhof	ORG-ID
Sandra	Boekhold	TCB
Sander	Van der Ploeg	Foundation of Sustainable Development
Peter	Kouwenhoven	Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Frans	Mulder	3B